

บทที่ ๔

วิเคราะห์เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ในการสร้างเครื่องราง

ในบทนี้ผู้วิจัยต้องการวิเคราะห์ เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์จากการสร้างเครื่องรางในสังคมไทย เพื่อจะได้วิเคราะห์ตัดสินว่า ควรหรือไม่ควร เหมาะไม่เหมาะ ถูกหรือผิด ดีหรือชั่วในประเด็น วิเคราะห์จากคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม วิเคราะห์จากเชิงโลกียะ-โลกุตระ วิเคราะห์ในระดับศีล วิเคราะห์ในฐานะมัจฉาอาชีวะ วิเคราะห์ในฐานะเดรัจฉานวิชา วิเคราะห์ในเชิงปัจเจกบุคคล วิเคราะห์จากความเชื่อเชิงศาสนา และวิเคราะห์จากเป้าหมายในเชิงพุทธปรัชญา ดังต่อไปนี้

๑. วิเคราะห์เกณฑ์การตัดสินการสร้างเครื่องรางในสังคมไทย เหมาะไม่เหมาะ ควรไม่ควร เกณฑ์พุทธจริยศาสตร์ที่ว่าการสร้างเครื่องรางในสังคมไทย ไม่เหมาะ ไม่ควรมีอยู่หลายอย่าง

๑. ไม่เหมาะต่อหลักศีล ๕ หมายถึง ความประพฤติดชอบทางกายและวาจาให้เรียบร้อย การรักษาตามระเบียบวินัย และข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน^๑

ฉะนั้น ศีลมีความละเอียดหลายระดับ กิเลสก็มีความละเอียดหลายระดับการขัดเกลา กิเลสขั้นศีล เป็นความละเอียดหลายระดับ ซึ่งความละเอียดอยู่ในพรหมชาลสูตร และพระองค์ก็แสดงว่า พระองค์มีศีลและมีคุณธรรม ปุณฺณกกล่าวชมตถาคตเพียงเรื่องศีลเป็นเรื่องเล็กน้อย

๒. ไม่เหมาะกับหลักมัจฉาอาชีวะ ในกรณีพระสงฆ์ทำแบบนี้ ในแง่พระสงฆ์ แต่ถ้าชาวบ้านทำ เครื่องรางที่ว่าไม่เหมาะไม่ควรในฐานะพระสงฆ์เป็นผู้ทำ แต่ถ้าชาวบ้านทำที่ว่าไม่ควรนั้นในฐานะมันไม่เป็นที่พึ่งที่มั่นคง ก็เพราะอาจจะต้องพึ่งสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ยังไม่เกษม พวกเขาเหล่านั้นยังมีปัญญาไม่ถึงก็จะกลายเป็นสัทธาญาณวิปยุตต์ คือ สัทธาที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา

๓. ไม่เหมาะต่อหลักวิชากลายเป็นเดรัจฉานวิชา แล้วเดรัจฉานวิชา คือ ปฏิบัติแล้วต้องมุ่งไปสู่นิพพาน แต่เดรัจฉานวิชา ก็คือ ขว้างทางขว้างความรู้ จึงกลายเป็นเรื่องความเชื่ออย่างเดียว คือ ไม่เหมาะต่อหลักวิชากลายเป็นเดรัจฉานวิชา

๔. ไม่เหมาะหรือว่าไม่ควรต่อหลักปฏิบัติมุ่งสู่เป้าหมาย เพื่อพระนิพพาน

๕. ไม่เหมาะต่อหลักอัตตัญญูตา คือ อันเป็นที่พึ่งต่อตนเอง การเป็นประทีป แสงสว่าง

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗๕.

สรุปเครื่องรางที่ว่าไม่เหมาะ ไม่ควร ที่กล่าวมา แต่เมื่อในสังคมไทยเรามีแบบนี้ มันก็มีหนทางที่จะเยียวยา สำหรับคนที่ยังยึดติดกับสิ่งเหล่านี้อยู่ บางที่เป็นกุศโลบาย ว่าจงรักษาศีล ๕ เอาไว้ ถ้าไม่รักษาศีล ๕ ของที่นำมาติดตัวจะไม่ขลังและห้ามผิดลูกผิดเมียชาวบ้านไม่อย่างนั้นของจะไม่คุ้มครองป้องกันภัย ให้เพื่อแสดงว่าให้เครื่องรางในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์ คือ ให้คำสอนกำกับไปด้วยแปลเป็นกุศโลบาย เสริมกำลังใจสำหรับคนที่ยังมีปัญญาไม่มั่นคง ก็ยังต้องการที่จะพึ่งสิ่งหนึ่ง แต่เน้นในเรื่องจริยธรรม

ส่วนถ้าเรามองว่าสิ่งเหล่านี้ได้จากครูบาอาจารย์มันเหมือนว่าเป็นวัตถุลึกลับหนึ่ง ซึ่งเหมือนว่าเป็นเครื่องสักการบูชา ก่อนจะนำไปใช้ทำนองต้องเสก ต้องปลุกเสกบางที่ต้องบอกให้เขาจุดธูป จุดเทียน ก่อนก็เหมือนกับการปฏิบัติ วัตถุลึกลับหนึ่งที่ควรบูชา แต่มันรำลึกถึงผู้ให้ คือ ครูบาอาจารย์ เช่น หน้าผากเสือของหลวงพ่อบาน การที่เขานำไปปฏิบัติก็เหมือนการมีเครื่องรางเป็นเครื่องกำกับให้คนยึดมั่นอยู่ในคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม เช่น ไม่เหมาะ ไม่ควร เกี่ยวกับหลักศีล จุลศีล มหาศีล มัชฌิมศีล มิกฉาอาชีวะ เป็นเรื่องของเดรัจฉานวิชา แล้วความเชื่อต่างๆ เหล่านี้ ในเมื่อปัญญายังไม่เชื่อถึงระดับต่ำผู้ที่มีปัญญายังไม่แก่กล้ายังต้องพึ่งสิ่งต่างๆ นี้อยู่ ค่อยเอาสิ่งเหล่านี้มาเสริมในฐานะเป็นความเชื่อและเป็นเป้าหมายของพุทธปรัชญา

ส่วนการใช้เกณฑ์ทางพุทธจริยศาสตร์มาวิเคราะห์ คนที่จิตใจไม่แข็งแรงแต่ยังต้องการที่พึ่งอยู่ และพระเถระท่านก็ให้คาถากำกับเครื่องรางไว้แล้ว แล้วคาถาที่ให้กำกับลงในเครื่องราง เป็นตัวเลขยันต์ต่างๆ มันก็เป็นการสอนธรรมะผ่านทางสายทาง หรือการถอดยันต์ ถอดคาถาออกมาได้ แต่บางคนไม่ต้องการถอดได้ตรงนี้ไปคาถาแบบนี้ขลังละ ไม่ต้องนำมาสู่การปฏิบัติ ส่วนในทางจริยศาสตร์ในทางพุทธศาสนาได้จากเครื่องรางต้องนำคำสอนกับเครื่องรางไปสู่การปฏิบัติจึงจะใช้ได้ ในสังคมไทยเพราะเขายังศรัทธาอยู่ก็ไม่ใช่ไร แต่ก็ขอบอกให้รู้ว่าแสงสว่างมีอยู่ที่ปลายอุโมงค์ คือ ทางออกนะจุดเทียนไว้ละใครจะออกก็ออกมาเลย แต่ถ้ายังไม่ออกมาไม่เป็นไรอยู่ในอุโมงค์ไปก่อน

๔.๑ วิเคราะห์จากคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม

พื้นฐานของหลักการ “คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม” คือ การคิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม คือ การพิจารณาเกี่ยวกับการใช้สอยหรือบริโภคและเป็นวิธีคิดเพื่อหยุดหรือบรรเทากิเลสใช้มากในชีวิตประจำวันเพราะเกี่ยวข้องกับการบริโภคใช้สอยและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

คุณค่าแท้ คือ คุณค่า หรือ ประโยชน์ ที่มนุษย์นำมาใช้แก้ปัญหาของตนเพื่อความดีงาม ความดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิตหรือเพื่อประโยชน์สุขทั้งตนเองและผู้อื่น โดยอาศัยปัญญาเป็นเครื่องตีค่าสิ่งนั้น

คุณค่าเทียม คือ คุณค่า หรือประโยชน์ ของสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์พอกพูนให้แก่สิ่งนั้น เพื่อปรนเปรอการเสวยเวทนา หรือเพื่อเสริมขยายความมั่นคงยิ่งใหญ่ของตัวตน โดยอาศัยตัณหาเป็นเครื่องตีค่า^๒

สรุปคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม คือ การพิจารณาคุณค่าในการบริโภค หรือ การกระทำต่างๆ หรืออย่างไหนที่มีคุณค่าแท้ (ต่อการดำเนินชีวิต) หรืออย่างไหนที่มีคุณค่าเทียม คุณค่าแท้ มักจะเป็นสิ่งที่เกื้อกูลการดำเนินชีวิต จำเป็นในการดำเนินชีวิต แต่คุณค่าเทียม เป็นสิ่งที่มักถูกปรุงแต่งขึ้นอาจเกื้อกูลต่อการดำเนินชีวิตและมักแฝงด้วยหลุมพรางบางอย่าง เป็นสิ่งที่อาจจะไม่จำเป็นแต่ต้องการแต่ในสังคม ระบบระเบียบจริงๆ แล้วเป็นสิ่งที่สำคัญพื้นฐานให้การอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ในเมื่อคนเราสร้างระบบระเบียบจากความต้องการให้เพิ่มขึ้นๆ ทำให้มนุษย์เริ่มถูกเปลี่ยนเป็นเครื่องจักรกลในการทำงานแล้วเริ่มสูญเสียความเป็นมนุษย์ไป และการทำงานที่มุ่งสร้างผลผลิตและความรวดเร็ว เช่น องค์การทั้งภาครัฐ และเอกชน ตลอดจนระบบการศึกษามีระบบการทำงานที่มุ่งพัฒนาแต่ตัวเป็นความผิดของผู้บริหาร ก็คงจะไม่ใช่เพราะจริงๆ แล้วมาจากตัวผู้ปฏิบัติงานหรือตัวเราเองด้วยซึ่งอาจมองข้ามการเรียนรู้ภายในตัวเองไป ทำให้มุ่งชิงดีชิงเด่นไปกับระบบความขัดแย้งที่เริ่มรุนแรงขึ้น และถ่ายทอดสู่ผู้เข้ามาใหม่จนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ดี ดังนั้นการศึกษาในสถาบันการศึกษา อาจารย์ย่อมอยากให้นักศึกษาเรียนดี มีคุณภาพ หรืออาจารย์บางท่านอาจจะชอบนักศึกษาที่เรียนเก่ง ให้ความสำคัญกับนักศึกษาที่เรียนเก่งหรือนักศึกษาที่คอยเอาใจ ซึ่งก็อาจเรียกว่าเป็นธรรมชาติของมนุษย์เราหากผู้เรียนไม่รู้จักแยกคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม อาจทำให้ยึดติดกับคะแนนรายงาน หรือคะแนนสอบมากเกินไป หรือยึดติดว่าจะต้องเป็นผู้ที่เด่นในที่นั้น ในสังคมของการเรียน ควรจะถามตัวเองก่อนซึ่งแต่ละคนอาจจะมีคำตอบไม่เหมือนกัน เช่น คุณค่าแท้ คือ ความรู้ที่ได้รับมุมมองความคิด และการพัฒนาตัวเองทั้งภายนอกและภายใน ตลอดจนกลายณมิตร (เพื่อน) ที่ดี สังคมที่ดี และที่สำคัญที่สุดคือ ความสุข ในขณะที่คุณค่าเทียม คือ คะแนนการเรียนเกรด การเป็นที่หนึ่ง การที่จะต้องเด่นด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายๆ ด้าน ความเครียด อึดอัด และในทางปฏิบัติจริงแล้ว ๒ อย่างนี้ติดอยู่ด้วยกันจนแทบจะแยกไม่ออกเลย ดังนั้นการศึกษาใจตนเองจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ เป็นเครื่องมือที่เราจะแยกว่าการกระทำของเราจริงๆ มันตรงกับ คุณค่าแท้หรือคุณค่าเทียมหากเราเร่งปฏิบัติไปตามความเคยชิน ไปตามกระแสการดำเนินชีวิตที่รวดเร็วอยู่ตลอดเวลาและไม่เคยให้เวลากับตัวเองในการทำความเข้าใจตัวเองก็ยากที่จะแยก ๒ อย่างนี้ได้

คุณค่าแท้ หรือ คุณค่าเทียม คือ การที่เราเห็นตัวเองแล้วประโยชน์เบื้องต้นย่อมเกิดขึ้นแก่ตัวเอง เพราะจะนำมาซึ่งสิ่งที่เกื้อกูลต่อการดำเนินชีวิตของตัวเอง และประโยชน์เหนือกว่านั้น คือ จะเป็นการสร้างสังคมที่ร่มเย็นและสามารถจัดการกับความขัดแย้งต่างๆ ได้ด้วยดี

^๒ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๗๓๘.

ดังนั้นการที่คนเราแขวนพระแขวนเครื่องรางแล้วปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วทำความดีไม่ทำความชั่ว ไม่ประพฤตินอกกรอบของพุทธศาสนาเรียกว่า คุณค่าแท้และเครื่องรางที่เราแขวนก็ยังเป็นเครื่องเตือนสติไม่ให้เราไปทำผิดต่อคำสอนของครูบาอาจารย์ที่ท่านให้ไว้ยามเมื่อเราไปบูชาเครื่องรางมาแขวนไว้ติดตัว ส่วนคนที่แขวนพระแขวนเครื่องรางแล้วยังไปทำความชั่วไม่ประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นเราจึงเรียกว่า คุณค่าเทียม เพราะการที่เราแขวนเครื่องรางเราแขวนไว้ติดตัวโดยเราไม่ระลึกถึงคำสอนของครูบาอาจารย์ที่ท่านให้ไว้ยามเรานำเครื่องรางมาแขวนก็เลยทำให้เราไปทำความชั่วและบางคนแขวนเพื่อเอาไว้อวดอิทธิฤทธิ์แล้วนำไปใช้ในทางที่ผิด

๔.๒ วิเคราะห์จากเชิงโลกียะ-โลกุตระ

ในการแบ่งเครื่องรางนั้นอาจจะแบ่งออกได้หลายประเภทแล้วแต่วัตถุประสงค์ของผู้ต้องการศึกษาอาจจะใช้เกณฑ์ตามภูมิภาคและท้องถิ่นแต่ละแห่งและบางครั้งอาจจะแบ่งตามค่านิยมของคนไทยในกลุ่มนั้นก็ได้ แต่ในทางพุทธปรัชญานั้นมีทัศนะเกี่ยวกับเครื่องรางโดยจัดแบ่งประเภทของเครื่องรางออกเป็น ๒ แ่ง คือ แ่งโลกียะและแ่งโลกุตระ

๔.๒.๑ เครื่องรางในแ่งโลกียะ

โลกียะ หรือ โลภีย มีความหมายว่า เรื่องของชาวโลก ที่ยังเกี่ยวข้องอยู่ในขั้นของกิเลส^๓คือยังมีความอยากเป็นนั่นเป็นนี่อยู่ และต้องการมีความสุข ความสะดวกต่างๆ ซึ่งเป็นขั้นของปุถุชนบุคคลทั่วไปที่ยังยึดติดอยู่ในขั้นของความอยากน้อย อันเนื่องจากความสุขที่เกิดจากการเสพส่วยอารมณ์ ที่อยู่กัวัตถุ หรืออามิสสุข และเมื่อบุคคลเข้าไปเสพส่วยเวทนาที่เป็นสุขเวทนา หากไม่มีปัญญากำหนดทิศทางก็จะกลายเป็นหลงเพลินในการใช้ตา ดู หู ฟัง ทำให้ตกอยู่ในภาวะขาดสติแล้วหลงเพลินไปกับความประมาทและเมื่อมีการประมาทแล้วก็ไม่เข้าไปพัฒนาตนให้เข้ากับสภาวะความเป็นจริงของสภาวะทั้งหลาย ในยามขาดวัตถุสนองก็จะกลายเป็นทุกข์เวทนา ทำให้เกิดการเสพส่วย เวทนานวนเวียนอยู่แต่การแสวงหาสิ่งเร้าหรือเครื่องราง เพื่อสนองความต้องการอยู่ตลอดเวลา

เครื่องรางในโลกียะ คือ เครื่องรางที่อยู่ในดินแดนเสพส่วยที่อยู่ในกามคุณ ๕ (Sensual pleasures, sensual object) อันได้แก่^๔

๑. รูป (Form, visible object)
๒. เสียง (Sound)

^๓ พระธรรมปิฎก, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๖๑.

^๔ พระธรรมปิฎก, พจนานุกรมฉบับพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๖๙.

๓. กลิ่น (Smell, odour)

๔. รส (Taste)

๕. โผฏฐัพพะ (สัมผัสทางกาย-Touch, tangible object)

ดังนั้นในกามคุณ ๕ จึงมีทั้งคุณและโทษ แล้วการพ้นจากการไว้ด้วยอำนาจของความต้องการหรือตัณหา ผู้ที่เสพความสุขระดับนี้จะต้องมีประสาทสัมผัสที่รับรู้ที่สมบูรณ์ และไม่พิกลพิการทางกายภาพ มีสติสัมปชัญญะควบคุมให้ดีด้วยการสำรวมอินทรีย์ คือมีสติระวังตา หู จมูก ลิ้น กาย ไม่ให้ยึดติดกับอารมณ์ที่เข้ามากระทบจึงได้เกิดความสุข แต่ถ้าเสพโดยไม่มีสติสัมปชัญญะก็จะเกิดความทุกข์ได้เช่นกัน ฉะนั้นความสุขในกามคุณ ๕ นั้นก็ขึ้นอยู่กับผู้เสพเอง

เครื่องรางในแง่โลกียะ คือ การที่ได้เกื้อหนุนการดำเนินชีวิตที่ดั่งงามมีความเห็นชอบ (สัมมาทิฐิ) คือความเข้าใจเกี่ยวกับโลก และชีวิตที่ถูกหลักแห่งการทำความดีเป็นไปตามธรรมที่สอดคล้องกับศีลธรรม สัมมาทิฐิจะเกิดปัจจัยภายนอกหรือที่เรียกว่า ปรโต โฆสะ (องค์ประกอบทางสังคม) อาศัยศรัทธาเป็นเครื่องเชื่อมโยงชักนำ ในการหล่อหลอมทางสังคม คือ การอบรมสั่งสอนทางศีลธรรมและหลักธรรมนำเสนอสืบต่อกัน ให้แก่ชีวิต แล้วไม่ทำให้ผู้อื่นเกิดทุกข์และตนเองด้วย ดังนั้น “หลักธรรมพระพุทธศาสนา ไม่ได้ปฏิเสธความร่ำรวยมั่งคั่ง แต่มีวิถีทางที่จะไปสู่ความร่ำรวยมั่งคั่งที่ยั่งยืน รวมทั้งช่วยเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน (ทรัพย์) ไม่ใช่เพียงเงินเดียวรวยโดยฉาบฉวย” และความรู้สึกของคนมักมีมุมมองและทัศนคติว่า พระพุทธศาสนามีคำสอนที่มุ่งเน้นในทางให้มนุษย์ลดละกิเลส และวิถีชีวิตมุ่งตรงสู่ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) และดูเหมือน ไม่ให้ความสนใจในมิติมาลาความมั่งคั่งด้านเงินๆ ทองๆ ของการดำเนินชีวิต ในความเป็นจริงแล้ว

เครื่องรางในระดับโลกียะต้องรักษาคุณค่าความดีและความถูกต้อง มีเป้าหมายที่จะขัดเกลาสังคมให้สร้างสรรค์หรือบัญญัติขึ้นมา ดังนั้นความเป็นโลกียะคือรายละเอียดปลีกย่อยผิดพลาดต่างกันไปตามกาลเทศะและเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพแวดล้อมของสังคม เพื่อที่จะต้องนำเสนอวัตถุในทางอุดมคติในสังคม และทัศนคติของพุทธปรัชญา หากเมื่อใดบุคคลนั้นสำรวมอินทรีย์ (อินทรีย์สังวร) มีปัญญาพิจารณาให้เห็น คุณค่าแท้ คุณค่าเทียม ^๕ เครื่องรางนั้นเป็นจุดเริ่มในการพัฒนามนุษย์ด้านการใช้สติปัญญาหากเครื่องรางนั้นสร้างสรรค์ในสิ่งอันดีทางด้านศีลธรรมจริยธรรมเครื่องรางนั้นก็

^๕ คุณค่าแท้ หมายถึง ความหมาย คุณค่า หรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายในแง่ที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรง หรือที่มนุษย์นำมาใช้แก้ปัญหาของตน เพื่อความดีงาม ความดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิต คุณค่านี้อาศัยปัญญาเป็นเครื่องตีค่าหรือวัดราคา แล้วจะเรียกว่าคุณค่าสนองปัญญาก็ได้ ส่วนคำว่าคุณค่าเทียม หมายถึงคุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์พอกให้แก่อะไรสักอย่างเพื่อปรนเปรอเสวยเวทนาคุณค่านี้อาศัยตัณหาเป็นเครื่องตีค่าหรือวัดราคาและจะเรียกว่าคุณค่าสนองตัณหาก็คือ : ดูรายละเอียดในพระเทพเวที (ประยูร ธมฺมปญฺญ, การศึกษาที่สากล บนฐานแห่งภูมิปัญญาไทย, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งจำกัด, ๒๕๓๒), หน้า ๒๖๑.

จะเป็นเครื่องรางในแง่โลกียะแต่ก็เป็นเครื่องรางที่สร้างอารมณ์ที่เป็นกุศลธรรมเป็นกัลยาณมิตรแก่สังคมได้ทันที

๔.๒.๒ เครื่องรางในแง่โลกุตระ

โลกุตระ หมายความว่า พ้นจากโลก หรือเหนือโลก พ้นวิสัยโลก คือ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตที่เป็นความจริงและเข้าใจตามสภาวะของธรรมชาติหรือพูดง่าย ๆ ว่ารู้เข้าใจธรรมชาตินั่นเอง^๖ และโลกุตระนั้นเกิดจากการปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักอริยมรรคที่มีในอริยสัจ ๔ อันเป็นหนทางแห่งการพ้นทุกข์ พ้นจากกิเลสทั้งปวงมีความสงบ ความว่าง ไม่วุ่นวาย และไม่ปรุงแต่ง

โลกุตระนั้นถือเป็นอุดมคติทางพุทธศาสนาเถรวาทเป็นที่ปรารถนาที่จะเข้าถึงพระอรหันต์ในฐานะเป็นปุถุชนธรรมดา คือ เป็นภาวะที่เข้าได้ถึงยาก และเชื่อว่าทุกคนจะเข้าถึงภาวะแห่งโลกุตระนั้น ดังนั้นพระพุทธเจ้ากล่าวว่าทุกคนมีสิทธิ์ที่จะเข้าถึงภาวะแห่งโลกุตระได้ ถ้าประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยปฏิบัติตามหลักอริยมรรค ๘ แม้จะปฏิบัติไม่ได้ตั้งความปรารถนาหรือตั้งความหวังก็ตาม ก็สามารถเข้าถึงได้ ดังนั้นการปฏิบัติตามอริยมรรค ๘ แห่งโลกุตระนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นเพียงภิกษุนักบวชในพุทธศาสนาเท่านั้น หากผู้ใดปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนา แม้ไม่ปรารถนาที่จะเกิดแก่ผู้ปฏิบัติเองโดยไม่ต้องสงสัย เครื่องรางก็เหมือนกันจะเป็นเครื่องรางแง่โลกุตระได้เมื่อเครื่องรางนั้นเป็นเครื่องรางที่เป็น สัมมาทิฐิ ที่ทำให้เกิดความรู้ในเกณฑ์ธรรมชาติ หรือสังขธรรม คือ เครื่องมือในการฝึกคนให้เข้าใจถึงสภาวะธรรม ให้รู้จักมองโลกและชีวิตความเป็นจริง และเครื่องรางที่ก่อให้เกิดปัญญาและมองเห็นการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงสังขธรรม

เครื่องรางในแง่โลกุตระ คือ ปัญญาจะเป็นตัวพิจารณาให้เกิดสติหรือยับยั้งความคิดในการกระทำของตน ด้วยการสร้างความเข้าใจในการรับรู้สภาวะสิ่งที่เกี่ยวข้องอันหมายถึง เครื่องรางว่าควร มีบทบาทและความสำคัญของการดำเนินชีวิตของตนแค่ไหนอย่างไร อีกอย่างหนึ่งให้มีการฝึกอบรมด้วยวิธีประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับการสำรวม สำวรระวังในการเสพสวดยเครื่องรางในแง่โลกียะ ไปในทางที่เป็นประโยชน์ที่แท้จริงแก่ตนเองและในสังคมเพื่อให้เกิดเครื่องรางในแง่โลกุตระและเป็นการกุศลที่สูงกว่าระดับเสพสวดย ในระดับเวทนา โดยพิจารณาภาวะความเป็นจริงแล้วสามารถพัฒนาไปจนบรรลุธรรม เป็นอรหันต์ การพิจารณาธรรมเช่นนี้ทำให้เครื่องรางนั้นกลายเป็นเครื่องรางในแง่โลก

^๖ พระธรรมปิฎก (ป อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๗๓๘.

ตระ ทำให้เกิดความเร่รังเริงยินดีในธรรมเหมือนดังพระพุทเจ้าทรงเสวยวิมุตติสุข^๗ ที่พัฒนาจากการเสพเสวยสุขในระดับเวทนา ไปสู่ความสุขในสภาวะธรรมที่เรียกว่า โลกุตระธรรมนั่นเอง

เครื่องรางในแง่โลกุตรจะต้องเป็นอิสระคือไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ต่างๆ เพราะอารมณ์เหล่านั้นเป็นวัตถุสำหรับการศึกษาและพิจารณาแบบสภาวะวิสัย (Objective) และไม่ถูกแปลความหมายตามอำนาจสวะหรืออำนาจของเวทนา ที่เป็นสภาวะวิสัย (Subjective) เครื่องรางในเชิงโลกียะหรือ กามคุณ ก็ไม่มีอิทธิพลตามสภาวะวิสัยแก่บุคคลนั้นๆ และพฤติกรรมของบุคคลต่างจะหลุดพ้นกิเลส กามและวัตถุกาม(เครื่องรางเชิงโลกียะ) เป็นแรงจูงใจไร้สำนึกและบุคคลจะเป็นอยู่อย่างที่เราเรียกว่า ไม่อิงอาศัย (คือไม่ต้องขึ้นต่อเครื่องรางที่เป็นอารมณ์ทางวัตถุ) ไม่เป็นจุดพัฒนาไปสู่ทางธรรมหรือก้าวไปสู่เครื่องรางแง่โลกุตร คือ ใช้สภาวะธรรม เช่น ปิติ ปราโมทย์ สุข เอกัคคตา เป็นแรงผลักดันหรือเป็นอารมณ์ที่สร้างธรรม

๔.๓. วิเคราะห์ในระดับศีล

การสร้างเครื่องรางมันไม่เหมาะ ไม่ควรต่อหลักศีล คือ จุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล เป็นมิจฉาอาชีวะเป็นเรื่องของเดรัจฉานวิชาแล้วความเชื่อต่างๆ เหล่านี้ในเมื่อปัญญายังไม่เชื่อถึงระดับต่ำผู้ที่มีปัญญายังไม่แกร่งกล้ายังต้องพึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้้อยู่ค่อยเอาสิ่งเหล่านี้มาเสริม ในฐานะเป็นความเชื่อและเป้าหมายทางพุทธปรัชญา

จุลศีล หมายถึง ศีลที่มีระดับพื้นฐาน ที่ควรประพฤติดเว้น เพื่อขจัดหลักอกุศลอย่างหยาบ เช่น การเว้นจากการฆ่า จุลศีล คือศีลที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงในพรหมชาลสูตร (เถรวาท) ทรงเตือนไม่ให้ใครเมื่อมีผู้ติเตียนพระรัตนตรัย เมื่อมีผู้สรรเสริญ และชมเชยพระองค์ด้วยศีล ๓ ชั้น คือ ศีลอย่างเล็กน้อย (จุลศีล) ศีลอย่างกลาง (มัชฌิมศีล) และศีลอย่างใหญ่ (มหาศีล)^๘

มัชฌิมศีล คือ ศีลที่ควรประพฤติดเว้น จากจุลศีล เช่น เว้นจากการละเล่น การร้องรำทำเพลงขัดเกลา กาย วาจา ใจ จากอกุศลอย่างหยาบแล้วให้ละเอียดมองใส เช่น จดเว้นจากการพูดปด พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพ้อเจ้อในจุลศีล มัชฌิมศีล คือศีลที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงในพรหมสูตร (เถรวาท) โดยทรงเตือนมิให้ยินดีหรือหลงเมื่อมีผู้สรรเสริญ ศีล ๓ ชั้น คือศีลอย่าง

^๗ การเสวยวิมุตติสุข คือ การพิจารณาข้อปฏิบัติของตน เกิดปิติโสมนัส อันเป็นสุขที่พ้นจากอาสวะกิเลส และทุกข์ทั้งปวง ดังเช่น ภายหลังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้วใหม่ๆ ได้เสวยวิมุตติสุข นี่เป็น เวลา ๗ สัปดาห์หลังการตรัสรู้, ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๘๐.

^๘ สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับประชาชน, ๒๕๕๐, หน้า ๑๐๑.

เล็กน้อย (จุลศีล) ศีลอย่างกลาง (มัชฌิมศีล) และศีลอย่างใหญ่ (มหาศีล) พรองศ์ปฏิบัติศีลเหล่านี้เป็นแนวทางการปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ได้ปฏิบัติต่อไป^๙

มหาศีล คือ ศีลอย่างใหญ่ศีลที่มีระดับสูงสุด ที่ควรประพฤติดั่งนี้ และเป็นการขัดเกลาริยวัตรให้มีความละเอียดปลอดจากอกุศล เป็นประโยชน์ต่อการดำรงสมณเพศ โดยให้ภิกษุทั้งหลายเว้นจากการดำรงชีวิตด้วยมิจฉาชีพ คือถ้อยคำที่พระไม่ควรพูด จึงจัดเป็นตริจฉานกถา คือถ้อยคำที่ขวางหรือขัดกับสมณสารูป และวิชาที่ขวาง หรือขัดกับความเป็นพระ

ประเภทของศีล มี ๔ ประเภท

๑. ปาติโมกข์สังวรศีล หมายถึง ศีลที่มีบัญญัติไว้ในพระไตรปิฎก ได้แก่ ศีล ๕ ของฆราวาส ศีล ๘ เป็นศีลอุโบสถ ศีล ๑๐ เป็นศีลของสามเณร ศีล ๒๒๗ เป็นศีลของพระภิกษุ ศีล ๓๑๑ ข้อของพระภิกษุณี

๒. ปัจจยวิสุทธิตีล หมายถึง ศีลที่พิจารณาในปัจจุบันนี้ ส่วนมากพระสงฆ์เวลาจะรับปัจจัยสี่ (อาหาร บิณฑบาต จีวร ยารักษาโรค) ก็จะต้องมีการพิจารณา

๓. อินทริยสังวรศีล หมายถึง ศีลของผู้ปฏิบัติธรรม มีการกำหนด – เห็นหนอ ยินหนอ กลืนหนอ รสหนอ เย็นหนอ ร้อนหนอ คิดหนอ คือการกำหนดในทวารทั้ง ๖ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) ซึ่งเรียกว่า อินทริยสังวรศีล เป็นศีลของผู้ปฏิบัติธรรม

๔. อาชีวปาริสุทธิศีล หมายถึง ความบริสุทธิ์ในเรื่องของอาชีพ หมายถึงอาชีพที่บริสุทธิ์ เว้นจากการประกอบอาชีพที่พระพุทธเจ้าห้าม คือไม่ขายสัตว์ให้เขาเอาไปฆ่า ไม่ขายมนุษย์ ไม่ขายอาวุธ ไม่ขายยาพิษ ไม่ขายสุราสิ่งเสพติด ชาวพุทธจะต้องเว้นจากอาชีพทั้ง ๕

ดังนั้นคำว่า “ศีล” แปลว่า ปกติ (มีคำแปลมากมาย แต่เอาเฉพาะที่จำเป็น) คนที่มีศีลปกติก็คือ

๑. ไม่ฆ่าสัตว์
 ๒. ไม่ลักทรัพย์
 ๓. ไม่ประพฤติผิดในกาม
 ๔. ไม่พูดเท็จ
 ๕. ไม่ดื่มสุรา
- ดังนั้นศีลจึงมี ๓ ประเภท

๑. สมาทานวิริติ คือ เวลาไปวัด พระจะให้ศีล เวลาเอาของไปถวายวัด พระก็จะบอกว่า “โยม รับศีลนะ” เราก็รับกับพระ (หรือแม้แต่นั่งดูฟังทีวี พระว่าเราก็อวดด้วย นี่เรียกว่ารับกับพระ) รู้มั่ง

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๑.

ไม่รู้มัน ก็ว่าตาม รับเสร็จแล้วท่านก็จะให้ถวายไทยทานต่างๆ แล้วเราก็เลิก ไม่สน อันนี้เรียกว่า รับแล้ว กว้าง ไม่ได้ถือ เพราะฉะนั้นคนจึงฝึกสืบนอกวัด ออกมานอกวัดก็ฝึกสืล ไม่ได้ระลึกลงสืล

๒. สัมปัตตวิริติ คือ ระดับ นี้ จิตใจสูงขึ้น ด้วยการงดเว้นเอาเอง เหมือนที่สมาทานทุกเช้า ต่อหน้าพระพุทธรูป ถ้าเจตนางดเว้นเอาเองต่อหน้าพระพุทธรูป ถือว่าเป็นผู้มีระดับจิต มีเจตนาที่จะ งดเว้นสืลสูงขึ้น ปราณิดขึ้น

๓. สมุทเทวิริติ คือ ไม่ ต้องสมาทาน สืลก็บริสุทธิ์ หมายถึง บุคคลที่ปฏิบัติธรรมแล้ว ก้าว ขึ้นสู่ความเป็นพระอริยบุคคล นับตั้งแต่พระโสดาบันอริยบุคคลเป็นต้น

สรุปถ้าไม่มีสืลขึ้นต้น แล้วกุศลธรรมจะไม่เกิดหรือเกิดไม่ได้ สืลจึงถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่งกว่า ทาน เพราะเราจะมาเกิดในมนุษย์ ในสุคติภูมิได้ จะต้องอาศัยสืล ถ้าหากว่าไม่มีสืลแล้ว ลำพังแต่ทาน อย่างเดียว ก็มาไม่ได้ ดังนั้น“สืลเป็นสะพาน ให้เราเดินไปสู่สุคติ” เวลาพระท่านให้พร “สืเลนะ สุขตัง ยันติ” - สืลจะพาไปสู่ เป็นสะพานไปสู่สุคติภูมิ คือ มนุษย์ เทวดา “สืเลนะ โภคะ สัมปทา” - สืลเป็น เหตุให้เกิดโภคทรัพย์ ผู้มีสืลจะมีโภคทรัพย์

ฉะนั้นเรื่องสืลเกี่ยวกับเครื่องรางในสังคมไทยในการสร้างเครื่องรางในแต่ละครั้งผู้ที่สร้าง จะต้องมีความสำนึกเกี่ยวกับการสร้างด้วยว่าเราสร้างเพื่อประโยชน์อันใด และมีวัตถุประสงค์อันใดใน การสร้างเราสร้างเพื่อที่จะให้เครื่องรางให้คนที่เขาบูชาเอาไปใช้ให้เกิดพุทธคุณจริงหรือเราสร้างเพื่อหา ผลประโยชน์หรือกลวงหรือเป็นพุทธพาณิชย์ โดยอุปโลกนขึ้นเองว่าของที่เรารสร้างนั้นมีพุทธคุณจริงมี มวลสารทุกอย่างครบถ้วนถ้าใครนำไปใช้ย่อมเกิดพุทธคุณป้องกันภัยอยู่คงกระพัน หรือว่าสร้าง เครื่องรางเพื่อจะให้เอาเงินไปสร้างวิหารหรือศาลาโดยเอาการสร้างเครื่องรางมาบังหน้าแต่ที่จริงแล้ว เอาเงินไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นมากกว่าหรือเอาเข้ากระเป๋ตัวเอง สิ่งเหล่านี้ถ้าเราไม่ทำตามที่เราคิด เราบอกไว้ก็ถือว่าเราฝึกสืลด้วยเหมือนกัน แล้วการที่เราแขวนเครื่องรางครูบาอาจารย์ที่ท่านปลุกเสกก็ ย่อมให้ผู้คนที่แขวนเครื่องรางของท่านรักษาสืล ๕ เช่นกัน ทำให้คนที่แขวนเครื่องรางแล้วปฏิบัติตามคำ สอนของครูบาอาจารย์ท่านก็ทำให้ไม่ฝึกสืลและไม่ทำความชั่วด้วยเพราะไม่ฝึกสืลธรรม

๔.๔ วิเคราะห์ในฐานะมิจฉาชีวะ

สัมมาอาชีวะเป็นหนึ่งในมรรคมงคล ๘ หรือ สืล สมาธิ ปัญญา^{๑๐} มรรค ๘ หมายถึง การ ทำมาหากินด้วยอาชีพที่สุจริตขมราวาส สัมมาอาชีวะ หมายถึงการเว้นมิจฉาชีวะอันได้แก่ การเลี้ยง ชีพไม่ชอบ คือการแสวงหาปัจจัยมาบริโภคมิจชอบ คือการโกงหรือหลอกลวง เว้นการประจบสอพลอ การบิบบ้างขับขู่เข็ญ และการต่อลาภด้วยลาภ หรือก็คือการแสวงหาลาภโดยไม่ประกอบด้วย ความ

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๒๔๕.

เพียร (สัมมาวายามะ) คือขี้เกียจอยากได้มาง่ายๆโดยไม่อาศัยกำลังแห่งสติปัญญาและร่างกาย ข้าโลกจนไม่ชอบธรรม เช่นเบียดเบียนลูกจ้าง และทำลายสิ่งแวดล้อม สังคม เพื่ออย่างไ้มาก เสียให้น้อย รวมถึงการไม่ประกอบมิจฉาอาชีวะ ๕ ประเภทคือ

สัตตวนิชชา คือ การขายอาวุธ ได้แก่ อาวุธปืน อาวุธเคมี ระเบิด นิวเคลียร์ อาวุธอื่น ๆ เป็นต้น อาวุธเหล่านี้หากมีเจตนาเพื่อทำร้ายกัน จะก่อให้เกิดการทำลายล้างซึ่งกันและกัน โลกจะไม่เกิดสันติสุข

สัตตวนิชชา หมายถึง การค้าขายมนุษย์ ได้แก่ การค้าขายเด็ก การค้าทาส ตลอดจนการใช้แรงงานเด็กและสตรีอย่างทารุณ รวมถึงการขายตัวหรือขายบริการทางเพศทั้งของตนเองและผู้อื่น

มังสวนิชชา หมายถึง ค้าขายสัตว์เป็น สำหรับฆ่าเพื่อเป็นอาหารเป็นการส่งเสริมให้ทำผิดศีลข้อที่ ๑ คือการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต

มัชชวนิชชา หมายถึง การค้าขายน้ำเมา ตลอดจนการค้าสารเสพติดทุกชนิด รวมถึงการเสพเอง

วิสวนิชชา หมายถึง การค้าขายยาพิษ ซึ่งเป็นอันตรายต่อผู้ใช้ รวมทั้งเป็นอันตรายต่อสัตว์บรรพชิต (นักบวช) สัมมาอาชีวะ หมายถึง การใช้ชีวิตด้วยการบริโภคปัจจัยสี่ อย่างมีกนน้อย เท่าที่จำเป็น ถ้าเป็นนักบวชที่อยู่ด้วยการขอ ต้องรักษาปัจจัยสี่ของทายกอย่างดี เพื่อให้คุ้มค่าต่อผู้ให้ ไม่เบียดเบียน และไม่เสพสิ่งที่นอกเหนือจากปัจจัยสี่โดยไม่จำเป็นเช่นกามคุณ ๕ เพราะแม้ไม่เสพกามคุณ มนุษย์ก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ สัมมาอาชีวะของผู้บวชคือไม่เสพบริโภคเกินจำเป็น เช่น การละเล่น แต่งตัว เป็นต้น

๔.๕. วิเคราะห์ในฐานะเดรัจฉานวิชา

สังคมไทยปัจจุบันตั้งแต่พระเถระ ก็ยังเอาศพเด็กทารกประเภทลูกกรอก กุมารทอง มาทำเครื่องราง หรือว่าประกอบเข้ากับมวลสารในสิ่งที่เชื่อว่าวิเศษศักดิ์สิทธิ์ก็ไม่ต่างไปจากขุนแผนเชื่อในอิทธิฤทธิ์อำนาจของกุมารทองที่ได้กล่าวในทางพุทธศาสนาเรียกว่า “เดรัจฉานวิชา” คือเป็นวิชาที่ขวางทางพระนิพพานและ เป็นวิชาภายนอกที่พระบรมศาสดาทรงสอนว่า ไม่มีประโยชน์อะไร ดูฮวงจู้ย ดูฤกษ์ยาม เป็นหมอดู เป็นโหร เสกคาถาอาคม ใช้เวทมนตร์ ยันต์ทำอาถรรพ์ กฤตยา คุณไสยล้วนเป็นลัทธิไสยศาสตร์เชื่อในอำนาจลึกลับที่เหนือธรรมชาติล้วนแต่เป็น “เดรัจฉานวิชา” ที่พระพุทธเจ้าท่านห้ามพระมิให้เรียนหรือว่าสอนใครทั้งนั้น แต่สังคมไทยดั้งเดิมนั้นเป็นสังคมที่นับถือผี กับลัทธิพราหมณ์อยู่ก่อนแล้วว่า พุทธศาสนาจะเข้ามา สังคมไทยของเราก็เลยกลายเป็นสังคมลูกผสม แบบที่เรียกกันว่า “สังคมพุทธ พราหมณ์ ผี” อยู่จนกระทั่งถึงทุกวันนี้เราจึงได้เห็นพระส่วนหนึ่งทุกวันนี้ เป็นทั้งพระ เป็นหมอดู และก็เป็นหมอผีผสมปนกันไป และสังคมไทยเป็นสังคมที่อุดมไปด้วย “เดรัจฉาน

วิชา” เพราะคนไทยมีพื้นฐานวัฒนธรรมแบบเชื่อ คือเชื่อแบบบรรพบุรุษ ไม่พิจารณาก่อนเชื่อ มันติดตัวมาทุกรุ่นทุกสมัยและศาสนาพุทธที่เจริญมากๆ คือ ประเทศญี่ปุ่น เพราะคนของเขาเป็นประเภทปฏิบัตินิยม คือการพิจารณาแล้วเห็นว่ามีประโยชน์เขาก็จะสนับสนุนให้เพื่อนร่วมชาติของเขาปฏิบัติกันหมด ญี่ปุ่น ถึงเจริญทั้งวัตถุ และสังคม สังคมไทยถูกครอบงำด้วยเคร่งฉันทาวิชา เป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว

สรุปว่าเคร่งฉันทาวิชาในเครื่องราง คือขวางทางวิฆมนต์ดำ การสร้างเครื่องรางหรือของที่ไม่ถูกหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและเป็นการอวดอ้างในสิ่งต่างๆที่เราสร้างว่าลัทธิศักดิ์สิทธิ์และเป็นสิ่งที่มองดูเหนือธรรมชาติและเป็นของลึกลับไม่สามารถมองเห็นได้ และเกิดจากความเชื่อความศรัทธาของแต่ละกลุ่มแต่ละบุคคลอย่างเช่น การดูหมอ ดูดวง ไสยศาสตร์ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นความเชื่อทั้งหมดมาตั้งแต่ยุคโบราณมาแล้วจนถึงยุคปัจจุบัน

๔.๖ วิเคราะห์ในเชิงปัจเจกบุคคล

หลักปัจเจกบุคคล หมายถึง การเข้าใจว่ามนุษย์ทุกคนมีลักษณะเฉพาะตัว มีความแตกต่างกันทั้งในด้านรูปร่าง หน้าตา ลักษณะท่าทาง อุปนิสัยใจคอ ความรู้สึกทางด้านจิตใจ การแสดงออก แต่ละบุคคลจะมีลักษณะของตนเป็นเฉพาะ

ส่วนปัจเจกบุคคลในทางด้านเครื่องรางก็คือการที่บุคคลคนหนึ่งจะมีความเชื่อ ความศรัทธาในเรื่องของเครื่องรางสักอย่างหนึ่งว่าดีมีพุทธคุณในด้านใดด้านหนึ่ง ว่าดีหรือนำไปใช้แล้วเกิดมีความสุขสมหวังในสิ่งที่ตนปรารถนา เมื่อได้นำมาใช้หรือนำมาแขวนแล้วทำให้ประสบความสำเร็จสมหวัง มีความเชื่อมั่นในตัวเองมากขึ้น แต่คนที่นำเครื่องรางมาใช้แขวนหรือติดตัวจะต้องนับถือศีล ๕ ด้วยเพราะว่าเราจะกระทำใดๆก็แล้วแต่ ถ้าเราไม่ปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมสิ่งที่เรากำลังจะไม่เจริญรุ่งเรืองหรือไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้นเรื่องเครื่องรางบุคคลที่จะเชื่อหรือศรัทธาจะต้องมีประสบการณ์กับตัวเองก่อนบุคคลนั้นถึงจะเชื่อเรื่องที่ตนเองเชื่อจริงๆ หรือว่าจากคนที่รู้จักหรือจากคนที่นับถือกันเล่าให้ฟัง หรือยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่คนเล่าเคยเจอหรือว่ามีประสบการณ์มาก่อนจึงเล่าได้และเครื่องรางทำให้ผู้เชื่อถือได้นำไปสู่กระบวนการของไตรสิกขาได้ เพราะการที่เรา นับถือเครื่องรางทำให้เราระลึกถึงคำสอนของครูบาอาจารย์ที่ท่านทำเครื่องรางแล้วท่านก็ยังสอนให้รักษาศีล แล้วคนที่รักษาศีลได้ต้องมีสมาธิด้วยมีสมาธิก็ย่อมเกิดปัญญาแก่ผู้ที่นับถือไปด้วย

๔.๗ วิเคราะห์จากความเชื่อเชิงศาสนา

เครื่องรางนั้นมีอยู่คู่กับมนุษย์มานาน เพราะในสมัยก่อนมนุษย์ไม่เข้าใจเรื่องของธรรมชาติและภัยธรรมชาติและปรากฏการณ์บางอย่างเป็นสิ่งที่น่ากลัวสำหรับมนุษย์ในสมัยก่อน เช่น พายุร้าย พายุฝน ภูเขาไฟระเบิด จึงทำให้มนุษย์ในสมัยก่อนเกิดความหวาดกลัวภัยธรรมชาติและอันตราย

ทั้งหลาย คนเราเมื่อมีสิ่งใดไปรบกวนความคิด จะต้องหาวิธีแก้ไข จึงหาทางออก และมนุษย์จึงพยายามหาที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวเพื่อคอยปกป้องคุ้มครองตนเอง ในรูปของศาสนาและ ไสยศาสตร์บ้าง และก็มีเชื่อในเรื่องของเทพเจ้าขึ้นมา เมื่อมีเทพเจ้าเราก็ต้องทำให้เทพเจ้าพึงพอใจโดยการบูชา บวงสรวง จึงเกิดพิธีกรรมขึ้น และเพื่อทำให้พิธีกรรมเป็นพิธีการและดูมีเหตุผลมากขึ้น จึงเกิดสิ่งที่เรียกว่าศาสนาขึ้นในโลก เมื่อมีศาสนามาสอนให้มนุษย์เข้าใจสภาพความเป็นไปของธรรมชาติมากขึ้น ทำให้มนุษย์มองว่าศาสนานี้ศักดิ์สิทธิ์และคำสอนในศาสนาก็ศักดิ์สิทธิ์ การเชื่อในเรื่องของไสยศาสตร์ก็อาจจะเบาบางลงแต่ก็ยังคงปะปนอยู่กับศาสนาจนถึงทุกวันนี้ ไสยศาสตร์ ซึ่งอาจแบ่งได้ ๒ ประเภท คือ ไสยศาสตร์ที่แฝงอยู่ในศาสนาและไสยศาสตร์ที่ไม่ได้แฝงอยู่ในศาสนา การที่ไสยศาสตร์เกี่ยวข้องกับศาสนานั้นเป็นเพราะว่าศาสนาบางประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาที่นับถือพระเจ้า พัฒนามาจากความเชื่อทางศาสนาของมนุษย์สมัยดึกดำบรรพ์ แม้ศาสนาจะพัฒนาให้ดูมีระบบมีหลักการมากขึ้น แต่เนื่องจากรากเหง้าเดิมของศาสนาก็คือไสยศาสตร์ เช่น ในศาสนาฮินดู พระเจ้ามีความหมายเพียงให้คุณและโทษแก่มนุษย์ ต่อมาความหมายของพระเจ้ายกได้มีการปรับปรุงให้ลึกซึ้งขึ้น และมนุษย์สามารถเข้าใจพระเจ้าได้ด้วยการใช้ปัญญา แม้ว่าความหมายของพระเจ้ายกเปลี่ยนไปแต่คนที่นับถือศาสนาฮินดูก็มีความเชื่อในเรื่องของไสยศาสตร์ เช่นเคย เดิมนั้นพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ไม่มีไสยศาสตร์ปะปนอยู่เลย แต่เมื่อพุทธศาสนาแพร่เข้าไปในประเทศที่มีศาสนาฮินดูอยู่ด้วย เช่น กัมพูชา พม่า เป็นต้น พุทธศาสนาก็รับเอาไสยศาสตร์ในศาสนาฮินดูมาเป็นส่วนหนึ่งของตนด้วย เช่น เมื่อชาวบ้านจัดงานทำบุญเลี้ยงพระ เราก็จะเห็นพระประพรมน้ำมนต์หรือเจิมป้ายอาคารเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่สถานที่และผู้ที่มีร่วมงาน พุทธศาสนาดั้งเดิมสอนให้ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ไม่มีใครทำให้ตัวเราดีหรือชั่วได้นอกจากตัวเราเอง แต่การประพรมน้ำมนต์มีความหมายว่าเราสามารถดีได้ด้วยคนอื่น ก็คล้ายกับการมีเครื่องราง เพื่อให้รวย มีโชคลาภ มียศ เป็นต้น ดังนั้นถ้าจะนำเครื่องรางมาเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์โดยการใส่คาถาหรือบทสวดของศาสนาเข้าไปหรือเครื่องรางชิ้นนั้นจะต้องเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์และอิทธิฤทธิ์ยิ่งขึ้นอย่างแน่นอน และศาสนาที่เริ่มใช้ความคิดนี้เป็นศาสนาแรกก็คือศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธของคนไทยเราก็รับเอาคติความเชื่อนี้มาอีกทอดหนึ่ง คนไทยจึงผูกพันกับเครื่องรางมาแต่โบราณกาลตั้งแต่สมัยของพระพุทธเจ้า สมัยก่อนนั้นเราสร้างเครื่องราง เพื่อการคุ้มครองป้องกัน เช่น ทหารไทยโบราณมักจะใช้ตะกรุดในการป้องกันภัย ฟันไม่เข้า เป็นต้น แต่ก็มีบ้างที่มีวิชาอาคมที่เป็นการทำลายล้างศัตรู เช่น ควายธนู ผู้ที่เลี้ยงควายธนูที่เป็นดินปั้นสามารถให้ควายธนูโจมตีไปยังผู้ที่คิดร้ายแก่เราหรือผู้ที่เราหมายจะทำร้ายเค้าได้ ดังนั้นพิธีการสร้างต้องศักดิ์สิทธิ์ ถูกต้องครบถ้วนตามตำรา ใช้วิชาอาคมกันจริง

การสร้างเครื่องรางเพื่อเป็นการยึดเหนี่ยวนั้น นอกจากสิ่งที่เราเชื่อและศรัทธา การสร้างเครื่องรางแทนความเชื่อว่าจะดี จะคุ้มครองเราได้ ซึ่งมีทั้งในตำนาน นิทาน เรื่องเล่า ซึ่งหลายคนรวมถึงพระสงฆ์ก็เชื่อว่ามีอยู่จริง เช่น ถาดี่ นางกวัก กุมารทอง รักยม สร้างขึ้นมาเพื่อเพิ่มกำลังใจ ก็มี

การนำเข้าพิธิปลุกเสก หวังว่าเมื่อบูชาแล้วจะดีขึ้น จะรวยขึ้น จะไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ จะปกป้องรักษา จะคุ้มครองป้องกันจากสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา จะว่าไปแล้วนั้นความศักดิ์สิทธิ์ของเครื่องราง ใช่ว่ามีเพียงเครื่องรางก็สามารถแสดงปาฏิหาริย์แก่ผู้ที่พกพาได้ ความศักดิ์สิทธิ์แห่งเครื่องรางนั้นต้องขึ้นอยู่กับผู้ที่พกพาด้วย หมายถึงว่าวิบากกรรมของเขานั้นว่ากรรมเก่าของเค้ากับกรรมในชาตินี้เขาได้ทำดีหรือไม่ เพราะคนที่มียี่เครื่องรางอยู่กับตัวแต่ไม่ได้ทำความดีเลยเครื่องรางก็จะมีผลใดๆกับตัวของเขา ต่อมาเมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไป วัตถุประสงค์ของการสร้างก็เปลี่ยนไป จากการป้องกัน คุ้มครอง ทำลายล้าง ก็เป็นเพื่อการค้า ผลที่ตามมาในทันทีก็คือการหลอกลวง แอบอ้าง โกหก และรวมไปถึงการแต่งเรื่องเพื่อชวนเชื่อ เพื่อหลอกลาย เพื่อเกิดประโยชน์แก่ตนเอง พระพุทธเจ้ากล่าวไว้ในคำสอนว่าผู้ที่นำเอาเครื่องราง หรือสิ่งลึกลับต่างๆ มาใช้ในการเกี่ยวข้องกับคนเรา โดยมีได้นำพวกไปสู่ความรู้ความเข้าใจในธรรม ไม่ได้แนะนำสั่งสอนให้เกิดปัญญา คือความรู้ความเข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับความจริงความดีงามที่ควรรู้เพื่อให้เขาก้าวออกจากเครื่องรางในทางที่ผิดถือว่าผู้นั้นทำผิดและนำพาผู้อื่นไปสู่ทางที่ผิด เพราะถ้าเขาปฏิบัติไม่ถูกหรือหลงมกมายมากเกินไปก็อาจจะหลุดจากพระพุทธศาสนาไปได้ พร้อมกันนั้นก็อาจก่อให้เกิดผลเสียกับสังคมโดยรวม พุทธศาสนาก็จะเสื่อมไปด้วย เพราะขาดคนที่เลื่อมใสในตัวพระพุทธศาสนา แต่เปลี่ยนไปศรัทธาเครื่องรางแทน

หลักพุทธศาสนาไม่มีความสัมพันธ์กับเครื่องราง หลักพุทธศาสนาเพียงแค่สอนให้เรา รู้ว่าเราควรปฏิบัติอย่างไรเพื่อให้ปราศจากกิเลส ไม่ไปเป็นทาสของกิเลสต่างๆ ไม่ไปเป็นทาสของความมกมาย และทุกข์ทั้งปวง เนื่องจากคนจำนวนมากไม่ว่าในสมัยนี้หรือสมัยก่อนยังไม่มีธรรมอยู่ในใจมากนัก เพราะเชื่อถือและเกรงกลัวอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไสยศาสตร์เมื่อมองในแง่มุมทางศาสนาก็มีภาพในเชิงลบ เพราะศาสนาสอนให้เข้มแข็งแต่เครื่องรางสอนให้อ่อนแอ พุทธศาสนาต้องการพัฒนาคนให้อยู่ในศีล สมาธิ และปัญญา คือ ต้องการที่จะสอนให้เชื่อถือในปัญญา พิจารณาก่อนว่าเราควรเชื่อในสิ่งนั้นๆ หรือไม่ เมื่อเราสามารถใช้อนุปัญญาของเราในการคิดพิจารณาได้แล้ว เราก็จะไม่หลงเชื่อหรือมกมาย คนบางคน เช่น นักเรียนนักศึกษาเมื่อจะถึงเวลาสอบเข้ามหาวิทยาลัยหรือแข่งขันใดๆ ก็ตามมักจะบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือพกพาเครื่องรางที่ตนนับถือเข้าไปยังห้องสอบด้วย เพื่อความอุ่นใจ แต่ผลที่ได้นั้นคือได้ผลตามที่ต้องการกับผิดหวังไม่ได้ตั้งใจหมาย ซึ่งเราลองคิดในทางกลับกันว่าถ้าเราไม่อ่านหนังสือไปแล้วเราพกพาเครื่องรางหรือว่าเราบนบานไว้เราจะสอบได้หรือ คงไม่ใช่มีเทพเจ้าของสิ่งนั้นๆ ลงมาช่วยทำข้อสอบเป็นแน่ เมื่อพกพาเข้าไปเพื่อความอุ่นใจแล้วยังสอบไม่ได้เราก็จะมองว่าเราทำไม่ดีเอง แต่ถ้าหากว่าเราทำข้อสอบได้เราก็จะมองว่าเครื่องรางหรือการบนบานนั้นช่วยเราไว้ให้ทำข้อสอบได้ ซึ่งศาสนาทุกศาสนาสอนตรงกันว่าชีวิตเป็นของเราเป็นสิ่งที่เราต้องรับผิดชอบด้วยตนเอง แม้ศาสนาที่นับถือพระเจ้าก็สอนว่าพระเจ้าเพียงแค่ให้กำลังใจเราเท่านั้น ส่วนความสำเร็จหรือความล้มเหลวนั้นเป็นเรื่องของเราเองทั้งหมดที่ต้องรับผิดชอบไม่ใช่ไสยศาสตร์หรือเครื่องรางใดๆ พุทธศาสนาจึงมีแนวคิดที่ไม่เห็นด้วยกับเครื่องราง พุทธศาสนาสอนให้เราเข้มแข็งไม่อ่อนแอ ให้เชื่อมั่นในตนเอง จึงไม่

ต้องพึ่งพาเครื่องราง สิ่งที่พุทธศาสนาสอนอาจจะยากลำบากและเป็นเรื่องที่ต้องลงมือทำอย่างจริงจัง แต่เมื่อใดก็ตามที่เราทำเต็มที่แล้ว เราจะรู้สึกภูมิใจ ไม่ใช่มีค่าเพราะมีเครื่องรางคอยช่วย แต่มีค่าเพราะเราได้ทำด้วยตนเอง

เมื่อเราออกนอกเหตุผลเกินไปพุทธศาสนาจะสอนให้เราไม่ติดผล เช่น พุทธศาสนาสอนให้เราไม่ติด อยุ่อย่างเวลาขับรถเราต้องมีสติจดจ่ออยู่กับการขับรถ ไม่ฟังซัน เราจะได้ไม่เกิดอุบัติเหตุ ถึงแม้ว่าเราจะมีเครื่องรางอยู่บนรถแต่ไม่ได้หมายความว่าเครื่องรางจะขลังตลอดเวลาถ้าเราประมาทก็เกิดอุบัติเหตุได้ ซึ่งเป็นการใช้เหตุผลในการสอนที่มีข้อพิสูจน์ได้ ซึ่งแตกต่างจากวิธีการของเครื่องรางเพราะเครื่องรางเราต้องไปหาซื้อ มา หรือต้องไปหามาจากสถานที่แปลกๆแล้วมาทำให้ขลัง ซึ่งสิ่งต่างๆที่กว่าจะมาเป็นเครื่องรางได้นั้นช่างไม่สมเหตุผล เช่น เหล็กไหล เราไม่อาจรู้ได้ว่าคนคนนั้นฝังเหล็กไหลไว้ในตัวจริงหรือไม่แล้วมันทำให้เกิดความขลังได้อย่างไร และเครื่องรางนั้นมักจะใช้คำโฆษณาว่า ไม่เชื่ออย่าลบหลู่ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเครื่องรางนั้นขลังจริง ซึ่งมันเป็นเรื่องของความโฆษณา ในบางส่วนของความจริงแล้วเครื่องรางนั้นๆ อาจจะมีผลเห็นได้จริงก็ได้หรือไม่มีผลใดๆ ก็ได้

การที่เราเป็นคนพุทธนั้นทำให้เรามองโลกได้กว้างขึ้นในขณะที่เครื่องรางหรือไสยศาสตร์นั้นทำให้โลกของเราจำกัดวงแคบเหลือเกิน เพราะพุทธศาสนานั้นสอนให้เราเข้าหาผู้อื่นบ้าง แต่ไสยศาสตร์หรือเครื่องรางไม่ได้เชื่อมโยงหรือเกี่ยวข้องใดๆ กับเรื่องราวภายนอกตัวเรา มีแต่ตนของเราเท่านั้น เราจะเห็นได้ว่าคนที่เชื่อในเรื่องของไสยศาสตร์เครื่องรางนั้นมักเก็บตัว วางตัวลำบาก เพราะบางอย่างที่เขาับถือนั้นมีข้อห้าม ควรละเว้นมากมาย จึงต้องทำให้ระมัดระวังตัวอยู่ตลอดเวลา เช่น คนที่สักยันต์หรือคนที่มีความเชื่อเครื่องรางห้ามลอดใต้สะพาน ห้ามรับประทานฟักหรือบวบ น้ำเต้า เป็นต้น เพราะจะทำให้ของเสื่อม การใช้ชีวิตอย่างนี้ย่อมไม่มีความสุขเป็นแน่ เป็นเพราะว่าคนเรามัวแต่หลงอยู่ในวัตถุมงคลจนเกินไปแล้วไปยึดติดกับมันเมื่อไม่ได้มันมากก็ต้องชวนขวยหา มาให้ได้ ตัวอย่างเช่น กรณีของในอดีตที่มีกระแสของจตุคามรามเทพ ทำให้เมื่อมีข่าวการปลุกเสกหรือแจกจตุคามที่ใดเป็นต้องมีคนจำนวนมากไปยืนรอรับจนทำให้ผู้ล้มตาย เป็นต้น ซึ่งอีกไม่นานกระแสเหล่านี้ก็จะหมดไป ถ้าคนเราไม่ยึดติดขนาดนั้นเราก็ไม่ต้องเสียชีวิตแทนที่เครื่องรางจะช่วยเรากลับทำให้เราตาย เพราะมีศรัทธาที่ผิดไป

หากจะยกผลงานของพระพุทธเจ้าขึ้นมาเพื่อเป็นการพิจารณา จะมองเห็นแนวทางการบำเพ็ญพุทธกิจที่สำคัญหลายอย่าง เช่น ทรงพยายามล้มล้างความเชื่อที่มั่วในเรื่องพิธีกรรมการบูชาด้วย การสอนถึงความเสียหายและผลของการทำพิธีกรรม ทั้งนี้เพราะพิธีกรรมทำให้คนมัวแต่คิดฟุ้งงายในภายนอกอย่างหนึ่ง ทำให้คนหมกมุ่นในผลประโยชน์ทางวัตถุเพิ่มพูนความเห็นแก่ตัว โดยที่ไม่คำนึงถึงคนอื่น ทำให้มุ่งหวังกับอนาคตโดยที่ไม่ทำปัจจุบันให้ดีเสียก่อน และในสมัยของพระพุทธเจ้านั้น มีความเชื่อหนึ่งว่า ผู้ที่มีฤทธิ์เดช เครื่องรางเท่านั้นที่สามารถจะบำเพ็ญตนเป็นพระอรหันต์ได้ คือจะเป็นพระอรหันต์ได้ต้องอยู่ที่เครื่องราง จึงทรงพยายามสอนหักล้าง พระพุทธเจ้าจึง

เริ่มสอนให้คนเราเปลี่ยนความคิดเสียใหม่ โดยให้เริ่มจากทุกข์ที่เป็นจุดกระทบของคน แล้วให้เดินไปหาธรรม เริ่มแรกให้รู้จักสิ่งทั้งหลาย สิ่งที่มีมันเป็นปัญหาแก่เรา เราว่ามันเสียก่อน จับมันให้ได้ แล้วก็หาสาเหตุ รู้สมุทัยแล้ว ก็จะมองเห็นจุดหมายของเราเอง พอปฏิบัติถูกต้องทุกข์ก็จะหายไปเอง

เมื่อสิ้นสมัยของพระพุทธเจ้าในคำสอนบางคำสอนก็เด่นขึ้นมา บางคำสอนก็เลือนหายไป ซึ่งจะเห็นได้ว่า มีอยู่ ๒ ช่วง ที่อิทธิพลทางความเชื่อในเรื่องของเวทมนต์คาถาทางด้านไสยศาสตร์เข้ามา มีอิทธิพลต่อความเชื่อทางด้านพุทธศาสนาของชาวพุทธ อย่างชัดเจน คือ

๑. สมัยพุทธต้นตระกูล เป็นยุคที่พุทธศาสนานิกายมคธยาน วชิรยาน หรือ รหস্যาน เข้ามา มีอิทธิพลทางความคิดของชาวพุทธ โดยพุทธต้นตระกูลนี้ได้รับอิทธิพลจากฮินดู จะเน้นการปฏิบัติ คือ การท่องบ่นเวทมนต์และการลงยันต์ นับถือเทพเจ้า พร้อมกับการเซ่นสรวงบูชา

๒. ยุคตอนปลายกรุงศรีอยุธยา เริ่มตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชจนถึงเสียกรุง ยุคนี้เป็นการบำเพ็ญจิตภาวนา เน้นไปทางเครื่องรางความศักดิ์สิทธิ์ มีเรื่องไสยศาสตร์ เข้ามาจนเป็นเรื่องเด่นของสมัยนี้ ซึ่งลักษณะความเชื่ออยู่ในทุกระดับ เช่น ฝ่ายภิกษุหรือคนทั่วไป

๔.๘ วิเคราะห์จากเชิงพุทธปรัชญา

ในทางพุทธปรัชญาเครื่องรางไม่เกี่ยวกับคำสอนในศาสนาพุทธ ได้มาจากพราหมณ์เป็นส่วนใหญ่มากกว่า แต่สาวกพระพุทธเจ้า ชอบมากกับเรื่องเครื่องราง และสาวกใดที่มีแนวทางแบบนี้ ลากสักการะมามาก ชื่อเสียง เงินทอง ไหลมาเทมา ส่วนสาวกใดที่มาแนวสอนดับทุกข์แบบสายตรง พระศาสดา พระพุทธเจ้าเองท่านไม่เคยมีคำสอนเรื่องเครื่องรางเลย เครื่องรางฆราวาสธรรมดาสามัญก็สร้างได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นนักบวชในพุทธศาสนาก็สามารถทำกันขึ้นมาได้ คำสอนของศาสนาพุทธจริงๆว่าด้วยเรื่องทุกข์ล้วนๆ ตั้งแต่ทุกข์ คืออะไร มีเหตุมาจากอะไร ความดับทุกข์เป็นอย่างไรและหนทางปฏิบัติเพื่อถึงความดับทุกข์ นี่เป็นหัวข้อเดียวที่พระพุทธเจ้าทรงสอน และเรื่องนอกเหนือจากทุกข์ถือว่าเป็นเรื่องทั่วไป ไม่จำเป็นต้องเอาศาสนาพุทธไปเกี่ยวข้อง ศาสนาพุทธเกี่ยวข้องกับเรื่องทุกข์เท่านั้น เรื่องเทวดา นรก สวรรค์ พรหม อะไรพวกนั้น ทั่วไป ใครทำโลกียญาณได้ ก็รู้เห็นกันเป็นปกติ ไม่จำเป็นต้องศรัทธาพุทธศาสนา

ส่วนคำว่าเครื่องราง เป็นคำพูดรวมๆ ควรจะให้ความหมายให้ชัดเจนแล้วจริงๆ น่าจะใช้คำว่า คนไทยกับเครื่องราง ความหมายคำว่า เครื่องราง มีไม่กี่อย่าง ส่วนพระเครื่อง เขาไม่นับเป็น และเครื่องรางมีทั้งที่มนุษย์สร้างขึ้น และเครื่องรางที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

สรุปเครื่องรางเชิงพุทธปรัชญาว่าถึงแม้พระพุทธเจ้าจะไม่ส่งเสริมเรื่องเครื่องรางแต่เครื่องรางได้อยู่คู่สังคมไทยมาช้านานแล้ว เพราะคนไทยนับถือพุทธเชื่อเรื่องการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ในการนับถือเครื่องรางจะต้องมีศีลห้าอยู่ในใจเสมอเพราะเครื่องรางจะช่วยสำหรับคนที่ถือศีลห้าหรือ

ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้นจะทำให้เครื่องรางมีอนุภาพที่คุ้มครองป้องกันภัยได้ ส่วนคนที่ประพาศผิดศีลและไม่ปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธนั้นเครื่องรางก็ไม่สามารถป้องกันคุ้มครองตนเองได้

ส่วนความคิดเห็นของผู้วิจัยคิดว่าในประเด็นในเชิงสังคมเครื่องรางนั้นมีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อสังคมไทยมาก และมีความสำคัญต่อสังคมไทยชาวพุทธ เครื่องรางจึงอยู่คู่สังคมไทยมาจนถึงปัจจุบัน ความสำคัญและประโยชน์ของเครื่องราง คือทำให้สังคมมีความสามัคคีกันเครื่องรางเปรียบเสมือนเครื่องเตือนใจให้คนทำความดี เพราะเครื่องราง เป็นสิ่งหนึ่งที่เป็นตัวแทนของคุณงามความดี ถ้าหากว่าเรานับถือเครื่องรางเราต้องปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบถ้าไม่ปฏิบัติเครื่องรางจะไม่ขลัง ดังนั้นผู้ที่นับถือเครื่องรางส่วนใหญ่จะปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามคำสอนของครูบาอาจารย์ หรือ ผู้ที่เคารพนับถือ เช่น บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ ผู้ที่มีบุญคุณเพื่อเป็นการระลึกถึงคุณของท่าน